

16.1.2002

209/4/00, 445/4/00 ja 1956/4/00

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riitta Länsisyrjä

PÄÄTÖS KOLMEEN KANTELUUN ULOSOTTOMIEHEN MENETTELYÄ YNNÄ MUUTA KOSKEVASSA ASIASSA

1 KANTELUT

X Oy ja A arvostelevat eduskunnan oikeusasiamiehelle 26.1.2000 (dnro 209/4/00) ja 18.2.2000 (dnro 445/4/00) osoittamissaan kantelukirjoituksissa Espoon kihlakunnanviraston ulosotto-osaston avustavan ulosottomiehen B:n menettelyä takavarikon täytäntöönpanossa. X Oy arvostelee myös poliisin menettelyä takavarikoidun asunto-osakekirjan luovuttamisesta ulosotto-osastolle. Lisäksi yhtiö arvostelee Espoon kihlakunnan kihlakunnanvoudin C:n menettelyä takavarikkoa koskevan itseoikaisun käsittelyn viipymisestä.

A on osoittanut eduskunnan oikeusasiamiehelle myös 4.9.2000 päivätyn kirjoituksen (dnro 1956/4/00), jossa hän arvostelee Espoon kihlakunnanviraston ulosotto-osaston avustavan ulosottomiehen --- menettelyä takavarikoidun omaisuuden ulosmittaamista ja täytäntöönpanoa koskevan kiellon käsittelyä koskevassa asiassa.

2 SELVITYS

Kantelun dnro 209/4/00 johdosta kihlakunnanvoudi C on antanut selvityksensä 9.2.2000 sekä 28.11.2001. Entinen avustava ulosottomies B on antanut selvityksensä 28.11.2001. Kantelun dnro 445/4/00 johdosta avustava ulosottomies B on antanut 16.3.2000 päivätyn selvityksensä ja Espoon kihlakunnanviraston ulosotto-osaston johtava kihlakunnanvoudi --- 23.3.2000 päivätyn lausuntonsa.

Asiassa dnro 1956/4/00 on silloinen avustava ulosottomies, osastosihteeri --- antanut 19.12.2000 päivätyn selvityksen ja johtava kihlakunnanvoudi --- 28.12.2000 päivätyn lausuntonsa.

Selvitykset ja lausunnot oheistetaan kantelijoille tiedoksi jäljennöksinä.

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Päätökseen liitetään selvitys kantelujen käsittelyn kannalta keskeisistä tapahtumista.

3.2

Avustava ulosottomiehen B:n menettely

3.2.1

Asunto-osakkeiden takavarikko

X Oy tiedustelee kantelussaan millä perusteella B takavarikoi Asunto Oy Z:n asunto-osakkeiden osakekirjan. Asunto-osakkeet olivat yhtiön omaisuutta. X Oy tiedustelee edelleen, millä perusteella B "tarjosi" omaisuutta veroviranomaiselle.

B kertoo selvityksessään, että hän oli kohdistanut takavarikon kysymyksessä oleviin asunto-osakkeisiin, koska A oli hänen mielestään niiden "tosiasiallinen omistaja" ja yhtiön "muodollista omistusta" näytti tukevan selvityksestä lähemmin ilmenevät seikat. A:n tosiasiallista omistajaa asemaa tukivat muun muassa osakkeiden hallinta, X Oy:n osakekannan omistaneen A:n vaimon tietämättömyys omistuksesta ja se, että osakkeiden siirtomerkinnöissä oli ilmennyt epäselvyyksiä, jotka olivat poliisin tutkinnassa, B oli katsonut, että hänellä kaiken kaikkiaan oli riittävät perusteet omaisuuden takavarikoimiseen "kantelijan omaisuutena".

Vastineessaan A:n ulosottovalitukseen käräjäoikeudelle B totesi asunto-osakkeiden takavarikoimisesta, että hän katsoi kyseessä olevan keinotekoisen järjestelyn.

Keinotekoisesta järjestelystä säädetään ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentissa. Keinotekoisella järjestelyllä tarkoitetaan asiaa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 275/1998 vp.) muun muassa, että sivullisen omistusoikeusväite ei estä täytäntöönpanoa, jos sivullisen aseman havaitaan perustuvan sellaiseen varallisuus- tai muuhun järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian varsinaista luonnetta tai tarkoitusta. Tällöin siis vain sivuutetaan keinotekoinen muoto eikä se merkitse järjestelyn siviilioikeudellista purkamista.

Jos avustava ulosottomies havaitsee takavarikon täytäntöönpanossa, että takavarikon kohteeksi voisi tulla omaisuutta, jossa pitäisi soveltaa ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentin säännöstä, hänen tulisi saattaa asia ulosottomiehen ratkaistavaksi. Keinotekoisen järjestelyn sivuuttamisesta päättää ulosottolain 1 luvun 5 §:n 1 kohdan mukaan, ottaen huomioon ulosottolain 7 luvun 1 ja 2 §:n säännökset, yksinomaan ulosottomies.

Näin ollen avustavalla ulosottomiehellä ei ollut toimivaltaa päättää täytäntöönpanosta tältä osin. B:n teon moitittavuutta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon se, että B on kertomansa mukaan toiminut asiassa ulosottomiehen, kihlakunnanvouti C:n ohjeiden mukaisesti.

3.2.2

Takavarikoidun omaisuuden määrä

A arvostelee B:n menettelyä myös siitä, että omaisuutta oli takavarikoitu huomattavasti yli velkojan saatavan määrän.

Uudenmaan veroviraston saatava oli 2.730.315 markkaa. B oli kertomansa mukaan kohdentanut takavarikon ulosottolain 4 luvun ulosmittausjärjestystä koskevien säännösten mukaisesti siten, että ensiksi huomioidaan velallisen rahavarat. Sen jälkeen tarpeellinen määrä muuta irtainta omaisuutta on täytäntöönpanon kohteena. Viimeiseksi B:n mukaan täytäntöönpanotoimenpiteet pyritään kohdistamaan velalliselle tarpeelliseen esineistöön sekä sellaiseen omaisuuteen, jonka myöhemmin mahdollinen realisointi käyvästä arvosta on vaikeaa tai säilytys hankalaa tai omaisuuteen, jota joku muu kuin velallinen väittää omakseen.

Koska velallinen ei täytäntöönpanon missään vaiheessa ollut osoittanut mitään omaisuutta täytäntöönpanon kohteeksi, oli B kohdistanut täytäntöönpanon ensinnäkin hänen mielestään riidattomasti A:lle kuuluvaan omaisuuteen eli arvoltaan noin 200.000 markan henkilöautoon sekä 50 Itävallan shillingin ja 73.000 Espanjan pesetan rahavaroihin. Eri maiden valuuttana olevaa rahaa takavarikoitiin yhteensä Suomen markkoiksi muutettuna arviolta 1.725.000 markan arvosta. Näihin rahavaroihin sisältyi velallisen hallusta kassakaapista ja salkusta löytyneitä rahavaroja, joiden omistusoikeuden avustava ulosottomies oli esitetyistä väitteistä huolimatta arvioinut selväksi. Edellä mainittu omaisuus oli arvioitu siis yhteensä 1.925.000 markaksi.

Kun hakijan saatava ei edellä kerrotulla toimenpiteellä ollut tullut turvatuksi, B kohdisti täytäntöönpanotoimenpiteet vielä edellä mainittuihin asunto-osakkeisiin. B oli myöhemmin saanut tietoonsa A:n omaisuuteen kuuluvan myös saatavan Y Oy:ltä, josta hän antoi 9.12.1999 maksukiellon yhtiölle. Saatava oli suuruudeltaan 450.000 markkaa.

B vetoaa siihen, että täytäntöönpanossa tulee ulosottolain 4 luvun ulosmittausjärjestystä koskevien säännösten lisäksi ottaa huomioon omaisuuden riidattomuus eli se riski omaisuuden omistusoikeudesta mahdollisesti käytävien täytäntöönpanoriitaoikeudenkäyntien lopputuloksesta, joka täytäntöönpanosta velkojalle aiheutuu.

Takavarikoitavan omaisuuden määrää arvioitaessa on ensinnäkin otettava huomioon ulosotossa noudatettava liiallisen ulosoton kieltö. Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 §:n mukaan takavarikkoon voidaan määrätä pantavaksi vastapuolen irtainta tai kiinteätä omaisuutta niin paljon, että saaminen tulee turvatuksi. Tämä osoittaa, että turvaamistoimen kohteeksi valikoitavaa omaisuutta ei saa alimitoitaa eikä ylimitoitaa, vaan sen tulee realisointiarvoltaan vastata mahdollisimman tarkoin hakijan saamisen suuruutta. Riittävän vastattavuuden arvioiminen jää ulosottomiehen tehtäväksi.

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty, että ulosottomiehen on kokonaissaatavan ja syntyvien täytäntöönpanokulujen summaa vastaavaa kohdetta muodostaessaan syytä ottaa myös huomioon jonkinasteinen "turvamarginaali", jos kohdeomaisuuden ulosotollisen realisointiarvon luotettava arviointi on hankalaa (katso Erkki Havansi: Uusi turvaamistoimilainsäädäntö selityksineen, sivu 36-37).

Tämän "turvamarginaalin" soveltaminen ei mielestäni voi tarkoittaa sitä, että täytäntöönpano voidaan varmuuden vuoksi kohdistaa omistusoikeutta koskevilta osin "varmemman" omaisuuden lisäksi "epävarmempaan" omaisuuteen selvästi suurempaan määrään kuin hakijan saatava on. Mielestäni jo ulosotossa noudatettavan suhteellisuusperiaatteen mukaisesti täytäntöönpanoa ei voida kohdistaa velallisen omaisuuteen "turvamarginaali" huomioon ottaen laajemmalti kuin täytäntöönpantava saatava edellyttää.

Mielestäni tässä tapauksessa olisikin ennen täytäntöönpanoa ollut aiheellista tiedustella velkojalta eli verovirastolta sen halukkuutta joko asunto-osakkeiden takavarikoimiseen, jolloin sen saatava olisi tullut täyteen määrään turvatuksi, tai tyytymistä täytäntöönpanoon, jossa vain osa sen saatavasta olisi tullut turvatuksi, mutta jonka osalta riitaa omistusoikeudesta ei olisi ollut. Tätä asiaa olikin tiedusteltu velkojalta, mutta vasta takavarikon toimittamisen jälkeen.

Tässä tapauksessa täytäntöönpanon joutuisuusvaatimus hukkaamisvaaran torjumiseksi ei ainakaan asunto-osakkeiden osalta vaatinut välittömästi toimenpiteitä, koska osakekirja oli poliisin hallussa rikosperusteisessa takavarikossa. Viimeksi mainittu seikka on mielestäni otettava huomioon toisaalta myös arvioitaessa teon moitittavuutta, koska takavarikon toimeenpanemisesta ei rikosperusteisen takavarikon vuoksi aiheutunut yhtiölle oikeudenmenetyksiä.

3.2.3

Takavarikon purkaminen

X Oy tiedustelee, millä oikeudella B oli kantelun mukaan yrittänyt painostaa A:ta kyseisten asunto-osakkeiden luovuttamiseen torjuntavakuudeksi, vaikka oli tiennyt niiden olevan yhtiön eikä A:n omaisuutta.

B kiistää tämän väitteen selvityksessään. B kertoo, että hän oli esittänyt ulosottomiehelle itseoikaisua asunto-osakkeiden takavarikon osalta välittömästi, kun hakija eli verovirasto oli ilmoittanut, ettei se ryhdy asiassa omistusoikeuden kiistämiseksi prosessiin ja että se tyytyi takavarikkoon muilta osin. Kun otetaan huomioon edellisessä kohdassa keinoitekoisen järjestelyn luonteesta esittämäni, jää mielestäni jossain määrin epäselväksi, miksi avustava ulosottomies on katsonut tällä hakijan kannanotolla olevan oikeudellista merkitystä keinoitekoisen järjestelyn sivuuttamista koskevan kysymyksen ratkaisussa. Keinoitekoisen järjestelyn sivuuttamisessa ei ole kysymys järjestelyn siviilioikeudellisesta purkamisesta. Kuten aikaisemmin olen esittänyt, mielestäni olisi molempien osapuolten intressissä ollut selvittää hakijan kanta täytäntöönpanon kohdistamiskysymykseen ennen asunto-osakkeiden takavarikointia.

Kanteluissa on väitetty B:n painostaneen A:ta. B on kiistänyt väitteen. Katson jääneen näyttämättä, että avustava ulosottomies olisi menetellyt tältä osin lainvastaisesti.

3.3

Kihlakunnanvouti C:n menettely

X Oy:n kantelussa arvostellaan C:n menettelyä erityisesti itseoikaisuasian käsittelyn viipymisessä.

Ulosottolain 10 luvun 10 §:n mukaan, jos samasta täytäntöönpanotoimesta tai ulosottomiehen päätöksestä on jo tehty 10 luvun mukainen valitus käräjäoikeudelle, ulosottomiehen on tehtävä asiavirheen itseoikaisu viikon kuluessa siitä, kun valituskirjelmä saapui ulosottomiehen kansliaan. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että viime hetken itseoikaisulle säädetty yhden viikon määräaika on ehdoton. Määräajan päätyttyä itseoikaisu samalla perusteella ei ole luvallinen, ellei asianosainen sitä ennen peruuta ulosottovalitustaan (katso Risto Koulu: Muutoksenhaku ulosotossa sivu 134).

C on selvityksensä vedonnut ainoastaan siihen, ettei hän muistanut enää asiasta mitään.

Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan X Oy valitti Espoon kärjäoikeuteen kyseisten asunto-osakkeiden takavarikosta 10.12.1999. Näin ollen ulosottomiehen toimivalta itseoikaisuasiassa päättyi 17.12.1999 eli samana päivänä kun avustava ulosottomies B sai hakijan kielteisen vastauksen jatkotoimenpiteitä koskevaan kysymykseensä asunto-osakkeiden osalta. Tästä huolimatta kihlakunnanvouti C vasta 24.1.2000 tekemällään itseoikaisupäätöksellä peruutti takavarikon Asunto Oy Z:n osakkeiden osalta. Espoon kärjäoikeus jätti 28.4.2000 antamallaan päätöksellä X Oy:n valituksen tutkimatta, koska ulosottomies oli itseoikaisuna kumonnut valituksenalaisen osan takavarikosta.

Itseoikaisu ei siis olisi enää 17.12.1999 jälkeen ollut mahdollinen. Valitus oli jätetty 10.12.1999 ulosottovirastoon, joten valituksen vireilläolo täytyi olla ulosottomiehen tiedossa.

C:n menettely oli ulosottolain 10 luvun 10 §:n vastaista. Kun kuitenkin tässä asiassa kantelija ei ole vedonnut tähän seikkaan vaan on katsonut oikeusturvansa ainoastaan vaatineen, että C olisi asiassa menetellyt ripeämmin, katson, että minulla ei ole asiassa aihetta muihin toimenpiteisiin, kuin että kiinnitän vastaisen varalle C:n huomiota hänen virheelliseen menettelyynsä.

Siltä osin kuin kantelussa on kysymys takavarikon täytäntöönpanosta, katson, että C on ulosottomiehenä osaltaan vastuussa toimenpiteistä sillä perusteella, että avustava ulosottomies on kertomansa mukaan toiminut C:n ohjeiden mukaisesti eikä C ole selvityksessään tätä kiistänyt.

3.4

Avustavan ulosottomiehen --- menettely

A arvostelee kantelussaan dnro 1956/4/00 avustavan ulosottomiehen --- menettelyä, kun tämä oli 15.6.2000 ulosmitannut edellä mainituista takavarikoiduista varoista 44.689,18 markkaa vuoden 1992 veron kuudennen erän perimiseksi eikä ollut sittemmin Helsingin hallinto-oikeuden annettua 7.2.2000 päätöksen ulosoton kieltämisestä suostunut peruuttamaan ulosmittausta.

Katson johtavan kihlakunnanvoudin --- 28.12.2000 päivätystä lausunnosta ilmenevillä perusteilla ja ulosottolain 4 luvun 13 §:n nojalla, että minulla ei ole aihetta epäillä avustavan ulosottomiehen --- menetelleen asiassa lainvastaisesti.

3.5

Poliisin menettely

X Oy on kantelussaan arvostellut Helsingin kihlakunnan poliisilaitosta siitä, että poliisi oli luovuttanut edellä mainitut asunto-osakkeet avustavalle ulosottomiehelle.

Kuten väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanopöytäkirjasta 23.11.1999 ilmenee, että avustava ulosottomies B on kieltänyt Helsingin poliisilaitosta luovuttamasta osakkeita muulle kuin asianosaiselle ulosottomiehelle. Näin ollen katson, että minulla ei ole aihetta epäillä poliisin menetelleen asiassa lainvastaisesti tai laiminlyöneen velvollisuuksiaan.

3.6

Toimenpiteet

Saatan kihlakunnanvouti C:n ja entisen avustavan ulosottomiehen B:n tietoon käsitykseni virheellisestä menettelystä takavarikon täytäntöönpanossa ja kiinnitän heidän huomiotaan vastaisen varalle seuraavaan:

- keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamisesta päättäminen ei kuulu avustavan ulosottomiehen vaan yksinomaan ulosottomiehen toimivaltaan (kohta 3.2.1)

- takavarikon toimeenpanossa tulee ottaa huomioon, että omaisuutta ei tule asettaa takavarikkoon muuta kuin se määrä, joka omaisuuden arvoa koskeva "turvamarginaali" huomioon ottaen vastaa mahdollisimman tarkoin hakijan saatavan suuruutta (kohta 3.2.2).

Saatan kihlakunnanvouti C:n tietoon käsitykseni hänen virheellisestä menettelystään täytäntöönpanon itseoikaisussa ja kiinnitän hänen huomiotaan vastaisen varalle ulosottolain 10 luvun 10 §:n säännökseen itseoikaisumahdollisuuden päättymisajankohdasta valituksen vireille tulon jälkeen.

Kantelujen liitteet palautetaan kantelijoille.